

Oponentský posudek na bakalářskou práci Alžběty Jurčové *Religion and anti-immigration discourses: A comparative case study of the Czech republic and Germany*

Formální stránka

Práce je členěna smysluplně na úvod, teoretickou část, analytickou část a závěr. Ne vždy je ale jasná logická souvislost mezi jednotlivými celky; v teoretické části se ne zcela zřetelně mísí teoretické koncepty související s metodologií analýzy na jedné a se samotným tématem na druhé straně.

Bakalářská práce obsahuje neobvyklé množství chyb a překlepů. Příkladem budiž český abstrakt, který je plný anglicismů či přímo anglických slov místo českých („Islamofobie“ a „Christianismus“, anglické slovo „how“, „concept“ místo „koncept“ a zavádějící sousloví „muslimský imigrační diskurz“, přičemž z kontextu je zřejmé, že autorka měla na mysli diskurz o muslimské imigraci).

Velký počet překlepů je přítomný i ve zbytku anglicky psaného textu (členy, chybějící písmena, opakovaně „boudaries“ místo „boundaries“).

Obsahová stránka

Cíl práce je dle autorky srovnat vliv náboženství na imigrační diskurz v České republice a v Německu. V teoretické části vychází z Jürgena Habermase a jeho pojetí post-sekulární společnosti a Rogera Brubakera a jeho konceptu christianismu a civilizacionismu. V druhé části přistupuje k analýze diskuse o teroristickém útoku na redakci francouzského satirického časopisu Charlie Hebdo v Respektu a Lidových novinách (jedná se především o sérii reakcí na vyjádření Tomáše Halíka) a obdobné diskusi v německých novinách.

Prvním problémem práce je vztah mezi výzkumnou otázkou a tématem analýzy. Výzkumná otázka je pojata velmi široce a navíc chce srovnávat dva společenské kontexty. Diskuse o Charlie Hebdo jako téma analýzy je naopak specifické a nesouvisí pouze s migrací. Naopak obsahuje specifické otázky jako vztah svobody slova a urážku náboženského cítění, což jsou vrstvy problému, které autorka příliš nereflexuje a hledání odpovědi na její otázku spíše komplikují, než osvětlují. (Pro reflexi této vrstvy problému ji mohla pomoci trochu konkrétněji zacílená literatura jako např. Asad, Butler, Mahmood. *Is Critique Secular? Blasphemy, Injury and Free Speech.*)

Samotná teze není zformulována v práci příliš jasně. V úvodu autorka říká, že její předběžná teze je, že náboženství je spíše „zajatcem“ antiimigračního a protimuslimského diskurzu. Pokud chápu toto tvrzení správně, opírá se o teze Brubakera. Stejně tak je tomu v zárěru teoretické části (s.18 – 19), kde autorka předkládá svou hypotézu. Na jedné straně staví možnost využívat odkazy k náboženství instrumentálně v rámci sekulární racionality, čímž odkazuje znovu na Brubakera. Na druhé straně spolu s Habermasem zdůrazňuje možnost citlivého a otevřeného přístupu k náboženským diskurzům v rámci sekulární demokratické společnosti. Výsledkem je pravděpodobně pozorování, že oba teoretici svými tezemi rozporují předpoklad, že zdrojem protimuslimských postojů je náboženství. K tomu směřuje i závěr práce, který naznačuje, že sekulárně (či civilizacionisticky) orientovaní kritici Tomáše Halíka v české diskusi měli k islámu kritičtější a méně tolerantní postoj než samotný Halík. V celé německé diskusi pak převládá citlivější postoj k islámu, který může být motivovaný právě větší otevřeností křesťanštější německé společnosti, která má zároveň velkou muslimskou menšinu, k jejímž potřebám se v rámci analyzované diskuse přihlíží.

Tato hypotéza by mohla obstát jako východisko práce, kdyby byla postupně rozvíjena (nebo revidována) a kdyby se výrazněji promítla do analytické části. K tomu však nedošlo a je spíše naznačena než rozpracována. Na začátku, uprostřed a na konci práce se tak objeví v podstatě v obdobné podobě.

Je paradoxní, že autorka vytýká Rogeru Brubakerovi dost nevybíravě příliš ambiciózní formulace jeho tezí, které podle ní nemůže zcela doložit (s. 16). Tohoto nešvaru je přitom její vlastní práce plná. Výsledky výzkumu prováděného na specifické a úzce vymezené české a německé diskusi na několika místech zobecňuje na vztah celé české i německé společnosti k islámu a muslimské imigraci. Z jejích závěrů to někdy vypadá, jako by snad v Německu neexistovala islamofobie nebo nebyly využívány křesťanské symboly pro boj proti imigraci (vzpomeňme na bezprecedentní

úspěchy AfD v některých spolkových zemích nebo rétoriku Horsta Seehofera z CSU a jeho zavádění křížů do bavorských úřadů). Příliš bezstarostné ji i používání dvojice pojmů „sekulární“ a „náboženské“. Za prvé by v případě náboženství snad stálo v rámci specifitějšího výzkumu mluvit o tom, o jaké náboženství se jedná. Za druhé by autorka mohla navázat na teoretickou část a Brubakera, kde se ukazuje, jak mohou být náboženské a sekulární diskurzy komplexně provázané, a nepoužívat je pak jako jednoduché opozice. Sama ostatně upozorňuje na „zkratky“, které ve výzkumech posledních desítek let způsobila „tekutost pojmu náboženství“ (s. 12). Na některých místech se autorka dopouští překvapivě silných normativních soudů (argumentace některých českých novinářů slovy papeže Františka je označena za „bizarní“ - s. 29).

Je škoda, že se autorka těchto zásadních problému nevyvarovala, protože na mnoha místech zároveň prokazuje schopnost kvalitní vědecké práce a zajímavého uvažování. Dobře pochopila argumentaci Habermase i Brubakera a dokázala je srozumitelně interpretovat. Přidala přitom i vlastní velmi dobré postřehy. Např. ten o teologickém pojetí náboženství u Habermase (s. 18). Nevyvodila z něj ale žádné závěry pro svou práci. Slabina teologického přístupu k náboženství tkví v tom, že má někdy tendenci předpokládat příliš jasné spojení mezi tvrzeními obsaženými v teologické tradici a jednáním věřících. Jeho síla tkví naopak v tom, že překračuje abstraktní a generalizující pojem náboženství, který pod sebe zahrnuje velmi nesourodé tradice. Místo toho může nechat promluvit onu tradici vlastním jazykem a neomezovat ji na objektivizující sociologický činitel.

Dobré momenty jsou i v samotné analytické části. Samotné srovnání obou diskusí ovšem vyznělo poněkud rozpačitě. Česká diskuse je velmi specifická, protože se v podstatě jedná o sérii odpovědí na vyjádření Tomáše Halíka. Analýze německé diskuse je věnován znatelně menší prostor. Mylně je podle mého názoru interpretován článek Dana Drápala.¹ Autorka z něj cituje větu: „Radikální islamisté se nás terorem snaží obrátit na svou víru. Západní sekulární kultura by také ráda obrátila muslimy na svou víru.“ Dokládá tak svou tezi, že klíčovým prvkem v české diskusi byl důraz na sekularitu jako západní hodnotu a náboženství hrálo spíše pasivní nebo negativní funkci. Konzervativní evangelikální teolog Dan Drápal ovšem ve skutečnosti částečně souhlasí s Halíkem v kritickém postoji vůči západní kultuře, které není nic svatého, ovšem sám zároveň nevolá po toleranci náboženského cítění muslimů, ale vyjadřuje touhu získat muslimy pro svou křesťanskou víru. Náboženství tu tedy vstupuje do české diskuse jiným a dost aktivním způsobem, který nepodporuje autorčinu tezi. Kromě obecné zmínky nedostane v práci prostor ani Petr Pithart, který se naopak staví za Tomáše Halíka ze sekulárních pozic a vyjadřuje svou obavu ze světa, ve kterém všechna „tabu tají jako sněhuláci na jaře.“²

Přestože některé momenty práce je třeba ocenit, autorka se žel stala obětí svých příliš ambiciózních cílů a na některých místech pak nezvládla základní náležitosti, které patří k bakalářské práci. Nejasně formulovala výzkumnou otázku a tezi, nedostatečně argumentačně provázala jednotlivé celky práce, text má nízkou stylistickou kvalitu, obsahuje množství formulačních nepřesností a chyb.

Navrhuji známku 3.

V Praze 28. srpna 2019 Jakub Ort.

1 http://ceskapozice.lidovky.cz/forum/dan-drapal-zertovat-lze-o-leccem-jen-jestli-to-stoji-za-to.A150123_124931_pozice-forum_kasa

2 http://ceskapozice.lidovky.cz/forum/petr-pithart-svet-bez-skrupuli.A150120_084347_pozice-forum_kasa

